

Pobuna, urota ili otpor: Zrinski 17. stoljeća

Bajkovec, Ivan

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:927945>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

IVAN BAJKOVEC

POBUNA, UROTA ILI OTPOR: ZRINSKI 17. STOLJEĆA

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2018.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
Odsjek za povijest

Ivan Bajkovec
Matični broj: 0009069527

POBUNA, UROTA ILI OTPOR: ZRINSKI 17. STOLJEĆA
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Povijest / Hrvatski jezik i književnost

Mentorica: dr. sc. Nataša Štefanec, izvanredni profesor

Rijeka, 19. rujna 2018.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. RAZRADA.....	3
2.1. Bitno je znati	3
2.2. Urota zrinsko – frankopanska ili Wesselényjeva urota?	5
2.3. Pobuna, urota ili otpor - hrvatska historiografija	11
2.3.1. 19. stoljeće	11
2.3.2. 20.stoljeće	18
2.3.3. Moderni udžbenici - urota ili pobuna?.....	21
3. ZAKLJUČAK.....	23
4. SAŽETAK.....	25
5. LITERATURA	26

1. UVOD

Pobuna, urota ili otpor? I je li Zrinska, Frankopanska ili neka treća? Već sam naziv ovog rada sugerira na različite interpretacije spomenutog problema. Naime, zbog određenih se razloga koriste različiti nazivi u različitim vremenima i historiografijama (hrvatska historiografija koristi *Zrinsko-frankopanska urota*, mađarska, poljska i engleska *Wesselényjeva urota*, austrijska *Aristokratska urota ili plemićka/magnatska zavjera*). Upravo je različita interpretacija istog problema, u raznim vremenima i političkim sustavima, razlog zašto želim istražiti ovu temu, odnosno, glavni zadatak je analizirati kako se spomenuti problem interpretira, u kojem se kontekstu koristi te kakvo mu je značenje, tj. koja je svrha upravo takve interpretacije.

Obitelj Zrinski vuče svoje korijene još od starih Šubića, knezova bibrirskih koji su 1347. godine primorski posjed Ostrovicu zamijenili za Zrin u Pounju te postali **Zrinski**. Nepobitno su jedna od najstarijih i najmoćnijih magnatskih obitelji u povijesti hrvatskog naroda. Stoljećima su akumulirali veliko bogatstvo, bili su predstavnici kraljevske vlasti na ovim područjima (banovi), vojskovođe, književnici, mecene. Njihovo se bogatstvo manifestiralo putem gospodarenja nad mnogobrojnim posjedima, gradovima, rudnicima, solanama, lukama itd. Svoj su vrhunac, ali i kraj doživjeli u *nesretnom* 17. stoljeću.

Zrinsko - frankopanska urota velika je tema i događaj naše povijesti oko koje još do današnjeg dana nisu razriješene sve okolnosti. Niz događaja koji su rezultirali pogubljenjem Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana 30. travnja 1671. godine u Bečkom Novom Mjestu, ali i ostalih *urotnika* nailazi na razne interpretacije hrvatskih, ali i stranih povjesničara. Svi oni doprinijeli su stvaranju kulta Zrinskih koji je kroz stoljeća imao različiti intenzitet s obzirom na vrijeme i prostor, a također je prisutan i danas. Upravo ću zbog toga u ovom radu prezentirati zaključke i spoznaje djela hrvatskih i stranih povjesničara koji su se bavili ovom temom. Ponajprije će biti predstavljena strana historiografija, a zatim domaća, od 19. stoljeća pa sve do današnjih modernih udžbenika. Iz tog vremenskog slijeda bit će izvučen zaključak na pitanja postavljena u uvodnom dijelu.

U proučavanju povijesti poznata je činjenica da se neki događaji, osobe i procesi koriste u političke, ideološke i vjerske propagandne svrhe. Međutim, kao povjesničar potrebno se maksimalno distancirati od ovakva proučavanja povijesnih događaja i događaj sagledati u

okvirima vremena i prostora u kojem je nastao. Jedino je tako moguće relevantno dokučiti što su uzroci i povodi nekog događaja. Neznanje i kriva interpretacija (ona slučajna ili namjerna) može imati ozbiljne posljedice. Naravno, to nije nimalo lagan zadatak.

U ovom radu interpretirat ću najvažniji događaj 17. stoljeća na području Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, a to je otpor visokog ugarskog i hrvatskog plemstva i (pokušati) definirati je li to bila *urota*, *pobuna* ili *otpor* protiv politike Bečkog dvora. Želim posebno naglasiti da ću za potrebe ovog rada termin *pobuna* upotrebljavati za ono što se u našoj historiografiji koristi kao *Zrinsko-frankopanska urota/Urota/Zavjera*, a isti termin je još uvijek prisutan u javnom diskurzu. Termin *pobuna* smatram prikladnijim od termina *urota*, a objašnjavam tako što u lingvističkom pogledu pojam *urota* semantički određuje nelegitiman čin, odnosno ima izrazito negativne konotacije. Namjera Bečkog dvora upravo je i bila da se čin pobune (*rebelio*¹) prikaže nelegitimnim.

¹ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 195.

2. RAZRADA

2.1. Bitno je znati

Prije početka analiziranja glavne problematike jako je važno, za spoznaju i interpretaciju spomenutog događaja 17. stoljeća, znati tko su bili protagonisti. Bitno je zbog toga što nam to govori o naravi pobune, kolika je bila težina same pobune, odnosno govori nam što pobuna znači u okvirima Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, ali i šire. S druge strane, potrebno je jasno naznačiti tko je od plemstva i staleža stao na čiju stranu.

Naime, protiv Habsburgovaca svoj su glas digli grof Nikola Zrinski, hrvatski ban i župan Zala županije, najveći ugarski/hrvatski plemić i književnik 17. stoljeća. Uživao je ogromnu popularnost u ugarsko-hrvatskim plemićkim krugovima, izuzetno je bio cijenjen u Beču, ali i na drugim europskim dvorovima. Nikola je vodeći magnat u pobuni i oko njega se okuplja plemstvo u prvoj u prvoj fazi pobune, ali je tragično skončao krajem 1664. te njegovom smrću i prestaje ta prva faza. Zatim, grof Petar Zrinski, Nikolin brat, hrvatski plemić i ban nakon bratove smrti, ratnik i književnik te njegova žena markiza (grofica) Ana Katarina Zrinski iz porodice Frankopana Tržačkih. Oni se uključuju nakon smrti Nikole Zrinskog, a njima se pridružuje i Katarinin brat, markiz Fran Krsto Frankopan, doduše u posljednjoj fazi, kad je pobuna bila otkrivena. Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan pogubljeni su nakon sloma pobune u Bečkom Novom Mjestu 30. travnja 1671. godine te bivaju proglašeni veleizdajnicima. Ana Katarina je pomučena uma umrla u zatočeništvu.

S druge strane, što se tiče hrvatske historiografije, neopravdano se često ne spominje ili tek djelomično uključuje ugarsko plemstvo. Sudjeluje i niz ugarskih magnata. Ugarski palatin Ferenc Wesselény (umro 1667.) bio je vođa otpora u Ugarskoj i po većini povjesničara glava cijele pobune (po njemu sve strane historiografije nazivaju pobunu *Wesselényjeva urota*). Ostrogonski nadbiskup Juraj Lippay (umro je 1666. godine, kao i Wesselény). Nadalje, Ferenc Nadásdy, predsjednik Vrhovnog suda, pogubljen je u Bečkom Novom Mjestu istog dana kada i Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan. Ferenc Rákóczy - bio je zet Petra Zrinskog koji je podigao oružani ustanak u Sjevernoj Ugarskoj, a posebno je bitno da njegova žena Jelena (Petrova kći) nastavlja pobunu. Ferenc Rákóczy izbjegao je pogubljenje uz veliku otkupninu, kao najbogatiji magnat u zemlji. Pobunjenicima se pridružio i štajerski magnat Erazmo Tattenbach, također

pogubljen 1671.² Na stranu pobunjenika stalo je i niže plemstvo sjevernih ugarskih županija i stanovništvo protestantskih gradova.³ Potrebno je naglasiti da su pobunjenici bili predstavnici najvišeg plemstva Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva, odnosno bili su suvereni, tj. nosioci vlasti u područjima gdje su boravili. To nam govori da je težina pobune bila velika, a tome u prilog ide činjenica da je vijest o pogubljenju pobunjenika izrazito burno odjeknula na ostalim europskim dvorovima koji su s negodovanjem gledali na odluku Bečkog dvora, a svoje nezadovoljstvo izrazio je i sam papa.⁴

Nakon što su pobunjenici saznali da Bečki dvor raspolaže informacijama kojima ih terete za veleizdaju, Petar Zrinski je nepromišljeno i ishitreno pokušao organizirati oružani ustanak protiv kralja Leopolda. Međutim, Zrinski se u nedostatku političke i diplomatske vještine preračunao, a na njegovu stranu **nije** stao velik dio plemstva (turopoljsko plemstvo⁵) na koje je računao. Odaziv građana Gradeca i seljaka je izostao, isto kao i Kaptola.⁶ Odgovor na pitanje zašto nije naišao na pomoć cijelog domaćeg plemstva i seljaštva leži u činjenici da obračun s Habsburgovcima nije išao u korist većem dijelu hrvatskog/ugarskog plemstva, svećenstva i seljaštva, koji su radije podržali Habsburgovce. Činjenica da su pobunjenici pozvali Osmanlije u pomoć itekako je odbila plemstvo i svećenstvo da pristigne u pomoć (poziv za pomoć odbio je zagrebački biskup Martin Borković, ali i Ivan Drašković, zet palatina Nadásdyja).⁷ Bitno je i naglasiti kako je niže plemstvo, koje živi na imanjima Zrinskih, odbila prezaduženost njihovog vlastelina koji je i založio ta imanja kod njih. To plemstvo strahovalo je da nikad neće doći do svojeg novca ako Zrinskome pobuna pođe za rukom.⁸ Dakle, pobunu nije podržavala većina Kraljevstva, a takvoj nepovoljnoj situaciji za pobunjenike još je kumovala Petrova loša diplomatska i politička djelatnost.

² Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 136.

³ Isto, str. 136

⁴ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 196.

⁵ Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 140.

⁶ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 196.

⁷ *Historija naroda Jugoslavije*, Zagreb, ... str. 743.-744.

⁸ isto, str. 774.

2.2. Urota zrinsko – frankopanska ili Wesselényjeva urota?

Kako je prije naglašeno, uvijek je dobro svaku povijesnu pojavu, događaj ili proces analizirati iz različitih kutova gledanja. Analiza iz raznih perspektiva omogućava pravilnu interpretaciju. Zato je za potrebe ovog rada posegnuto i za nekim stranim autorima koji su dali svoj doprinos ovoj problematici. Kako je današnji teritorij Republike Hrvatske bio pod utjecajem stranih vladara tako se povijest našeg naroda neminovno prepletala i prožimala s nekim drugim (danas) političkim i etničkim entitetima (Mađarima, Austrijancima, Talijanima, Osmanlijama...). Upravo zbog toga možda je najbolje uzeti neke austrijske i mađarske autore. Za potpuniju analizu možda bi bilo dobro kontaktirati neke historiografske ocjene talijanskih i turskih pa čak i francuskih autora. Uz to, bit će analizirano viđenje pobune iz pera jednog poljskog povjesničara.

U okviru dvorskog apsolutizma i vladavine Leopolda I. austrijski povjesničar Erich Zöllner zajedno sa Theresom Schüssel u sintezi *Povijest Austrije* osvrće se i na dio povijesti koji se u nas interpretira kao *Zrinsko-frankopanska urota*. Najprije, zbivanja u tom periodu gleda kroz prizmu vanjske politike Habsburškog Carstva i neprestanog rivalstva s Francuskom i Visokom Portom. Francusku su dominaciju u Europi tradicionalno ugrožavali Habsburgovci (tim više što su se sukobili oko španjolskog nasljeđa), pa su oni u ovom slučaju i podržavali ugarske, ali i osmanlijske ustanke. Bitno je naglasiti da austrijski povjesničari u kontekstu unutardržavnih problema koji su bili posljedica Vašvarskog mira naglašavaju da je *vladalo nezadovoljstvo* u Ugarskoj, pritom ne spominjući Hrvatsko Kraljevstvo eksplicitno već unutar Ugarskog Kraljevstva kao političke cjeline.⁹ To je izuzetno bitno jer hrvatske zemlje nisu imale toliko veliki utjecaj i značaj ili je jednostavno bilo u svijesti, a to se održalo do danas, da je Hrvatsko Kraljevstvo nedjeljivi dio Ugarskog Kraljevstva. Druga je bitna stvar da ono što se u našoj domaćoj historiografiji ustalilo kao *Zrinsko – frankopanska urota* ovi autori nazivaju *plemička / magnatska zavjera*. Nadalje, navode da su glave zavjere bili prvenstveno ugarski velikaši, a Nikolu Zrinskog VII., Petra Zrinskog i Frana Krstu Frankopana spominju tek kao *daljnje sudionike*, kao i Stjepana Tökölyja (kojeg hrvatski historiografi rijetko uopće spominju) i štajerskog grofa Tattenbacha. Ni za Nikolu, ni za Petra ili Frana Krstu ne navodi se njihovo

⁹ Erich Zöllner, Therese Schüssel, *Povijest Austrije*, Barbat, Zagreb, 1997., str. 170.-172.

porijeklo već se ih spominje generalno kao ugarske velikaše, dok za Hansa Erasmusa od Tattenbacha navode da je *štajerski grof*.¹⁰

Uz austrijskog povjesničara, možda je jako dobro spomenuti kako poljska historiografija interpretira pobunu. Za primjer je uzet poljski povjesničar Piotr S. Wandycz i njegova sinteza *Cijena slobode*, tj. povijest Srednjoistočne Europe od srednjega vijeka do danas, koja se kratko odnosi se na razdoblje koje nam je relevantno. Naime, S. Wandycz *Zrinsko- Frankopansku urotu* još naziva *Urota Wesselényja* jer osim Zrinskih i Frankopana upravo Wesselényja smatra vođom ugarskih pobunjenika. Isti termin koriste mađarska i engleska historiografija. Potrebno je naglasiti kako spominje samo Nikolu Zrinskog i to samo kao najvećeg ugarskog plemića toga razdoblja koji je nosio naslov i hrvatskog bana, naziva ga još „sinom dviju domovina“. Osim Nikole Zrinskog koji je u prvoj fazi vodio pobunjenike, ne spominju se dalji akteri poput Petra Zrinskog ili ugarskih magnata. Nadalje, S. Wandycz događaje oko pobune stavlja u kontekst austrijskog carskog apsolutizma i težnje da narodi unutar Carstva padnu pod što veću kontrolu Habsburgovaca. *Urota Wesselényja* samo je jedan od valova pobuna koje traju od češke pobune kod Bijele gore pa do pobune u Transilvaniji.¹¹ Na kraju daje zaključak da je pobuna zapravo bila *spletka kojom su se u dogovoru s Velikom Portom Habsburzi trebali zbaciti s prijestolja*. Isto tako navodi da je pobuna bila razotkrivena, a sami pobunjenici kažnjeni.¹² Pobunjenici su inače imali kratku epizodu i s poljskim dvorom, ali je S. Wandycz nigdje ne spominje, vjerojatno ne smatrajući taj događaj naročito bitnim aspektom same pobune.

Više pažnje tim događajima posvećeno je u mađarskoj historiografiji. Razlog je taj što su Hrvati u zajedništvo s Mađarima/Ugrima živjeli više od 800 godina i time su nepobitno utjecali jedni na druge. Problematika o kojoj se govori prije svega je hrvatsko-mađarsko pitanje (još Šišić piše ovako: „*Otale onda i prilično redovna pojava, da je hrvatski velikaš i plemić toga vremena gledao u Mađarskoj širu, a u Hrvatskoj užu domovinu... Hrvat je dakle bio Hungarus u širem političkom smislu, a samo Hrvat u užem, domorodnom*“)¹³ i treba je sagledati u tom kontekstu iako se hrvatska i mađarska historiografija još uvijek nejednako odnose prema ovoj problematici

¹⁰ Erich Zöllner, Therese Schüssel, *Povijest Austrije*, Barbat, Zagreb, 1997., str. 172.

¹¹ S. Wandycz, Piotr, *Cijena slobode, povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas*, Srednja Europa, Zagreb, 2004., str. 115.

¹² S. Wandycz, Piotr, *Cijena slobode, povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas*, Srednja Europa, Zagreb, 2004., str. 116.

¹³ Ferdo Šišić, *Zavjera Zrinsko- Frankopanska*, Zagreb, 1926.str. 33.

što ponekad predstavlja i problem. Isto tako, oko pripadnosti obitelji Zrinski, tj. nekih njezinih članova, dugo su se, ali se i danas još lome koplja što će reći da sve okolnosti treba sagledati iz perspektive vremena u kojem su se dogodile, odnosno da u povijesti ništa nije *crno-bijelo*. Naravno, najprije je riječ o Nikoli Zrinskom VII. koji je nepobitno bio ugarski magnat koji je svoje posjede držao u ugarskim županijama Zala i Vas, dok mu je središte bilo u Čakovcu koji je isto spadao pod jurisdikciju Ugarske. Nikola je govorio mađarski više nego hrvatski, pisao je na mađarskom i Mađari ga danas smatraju najvećim književnikom svoje barokne književnosti, ali i jednim od najvećih mađarskih književnika starije književnosti. Poznat je njegov spjev *Adriai tengernek Syrenaya*, uz to majka mu je bila Mađarica Magdalena iz porodice Szechy. Međutim, on je nepobitno Zrinski iz loze Šubića, stare hrvatske plemićke obitelji. Stoljećima je njegova obitelj stolovala u hrvatskim krajevima, braneći ove teritorije od nasrtljivih Osmanlija i stvarajući kulturno nasljeđe koje se uklapa u sveukupni identitet hrvatskog naroda. Na kraju krajeva, Nikola Zrinski je i sam rekao: „*Ego mihi conscius alter sum, etenim non degenerem me, Croatem et quidem Zrinium esse scio*“¹⁴ [Inače, svjestan sam, dapače znam, i neću zatajiti da sam Hrvat, i to Zrinski".].

Imajući na umu i tu etničku problematiku, analizirao sam nekoliko mađarskih sinteza. Za primjer sam uzeo sljedeće: *Povijest Mađarske* Pétra Hanáka i suradnika (K.Benda, P.Hanák, L. Makkai, K. Vörös...), *Povijest Mađarske* Géze Pálffyja i *Povijest Mađarske* Lászla Kontlera.

Sedamnaesto stoljeće u mađarskoj historiografiji naziva se „stoljeće mađarskog pada“. To se ponajprije očituje u neuspješnim pokušajima istjerivanja Osmanlija, u jačanju vjerskih sukoba i u jačanju habsburškog centralizma i apsolutizma. Sedamnaesto stoljeće krizno je razdoblje u cijeloj Europi. To potvrđuje i Piotr S. Wandycz nazivajući poglavlje „Krizna sedamnaestog stoljeća“, dok Goldstein kaže da je to *tužno stoljeće*. Za Ugarsko-Hrvatsko Kraljevstvo zbivanja polovicom 17. st. imat će ogromne posljedice. Početak problema bila je vanjska politika kojom su Habsburgovci bili prezaokupljeni (ponajviše nesuglasice s Francuskom oko španjolskog nasljeđa), a ratove s Osmanlijama rješavali su tek usputno, samo onda kada bi se Osmanlije približile Beču. Zbog toga su stradavali ugarski i hrvatski prostori. U tom *beznađu i opustošenosti* svoju slavu stekao je grof Nikola Zrinski kojeg Mađari i danas smatraju najvećim ugarskim državnikom toga doba. Hanák napominje da je Zrinski hrvatskog porijekla, čija je

¹⁴ Ferdo Šišić, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, 1963. treće izdanje, Matica hrvatska, Zagreb, str. 300. (fusnota)

obitelj postepeno napuštala južne posjede uzmičući prema sjeveru do Međimurja i Prekodunavlja gdje se, kako kaže, *pomađarila*. Mađarska historiografija Nikolu smatra izuzetnim vojskovođom, istaknutim ratnikom protiv Osmanlija, a prije svega nacionalnim književnikom. Neprijateljstvo Habsburgovaca prema Zrinskim, Hanák vidi već u tome što Nikola nije izabran za palatina, ali i u mlakoj habsburškoj obrani teritorija od Osmanlija.¹⁵ Za razliku od hrvatske historiografije koja sagledava samo uži – hrvatski segment, mađarski povjesničari na ovaj povijesni događaj (koji još zovu *Aristokratska urota*) gledaju iz svoje, mađarske perspektive, koja je u ovom slučaju obuhvatnija, jer obuhvaća prilike cijelog Kraljevstva, a time je i slika o pobuni kompletnija. Navode da su ugroženi ugarski posjedi i prava ugarskih staleža. Nadalje, kao istaknute vođe pobune stavljaju istaknute ugarske magnate (Wesselényi, Lippay, Nadásdy), a od hrvatskih spominju samo hrvatskog bana Petra navodeći da je mlađi brat Nikole Zrinskog. Međutim, potrebno je istaknuti da Hanák zamjera lošu organizaciju pobune, a posebno to što nisu ništa poduzeli da pridobiju sitno plemstvo i svećenstvo već su se vodili *neambicioznom nakanama*. Isto tako, pobunjenici nisu imali jasne ciljeve ni namjere, a kaže da im nedostaje strategija za daljnju budućnost. Hanák kao vođu pobune u drugoj fazi stavlja Franju Rákóczyja, što je u suprotnosti od ostalih dosadašnjih sinteza koji pak Petra Zrinskog stavljaju kao vođu. F. Rákóczy bio je Petrov zet kojemu je Petar dao zadatak da podigne oružani ustanak u Sjevernoj Ugarskoj, a posebno je bitno da je njegova žena Jelena¹⁶ (Petrova kći) nastavila pobunu. Na kraju, prema Petru ne gaji takve osjećaje kao prema njegovom bratu Nikoli kojeg usput smatra najvećim ugarskim državnikom i hrabrim vojskovođom. Zbog toga, za kraj pobune kaže da su *prestrašeni* Petar Zrinski i njegov zet *požurili u Beč, gdje su sve odali i molili za milost*.¹⁷ Hanák, uzgred, smatra da ih je Bečki dvor iskoristio kao primjer drugima, ali i da se ukine stara ugarska autonomija, a zemlja je postala *predstraža Njemstva*.

Prilikom istraživanja ovog dijela povijesti na ovom području, sjecištu triju carstva, nikako ne treba izostaviti vrlo vrijedan doprinos uglednog mađarskog povjesničara Geze Palffyja i njegovu sintezu *Povijest Mađarske, Ugarska na granici dvaju imperija od 1526. do 1711.* Kod Palffyja je razdoblje kojim se bavimo stavljeno u kontekst pokušaja jačanja staleške moći, tj. s druge strane ograničavanja moći vladara (može se zamijetiti da ostali istraživači pobunu stavljaju u

¹⁵ Péter Hanák i suradnici, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995., str. 85.

¹⁶ U historiografiji je vrlo malo istraženo o životu Jelen Zrinski, a njezin lik i njezino djelovanje to zaista zaslužuju

¹⁷ Péter Hanák i suradnici, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995., str. 87.

kontekst habsburške agresije, dakle obrnuti pristup problematici). To, ali i misao da se Ugarsko Kraljevstvo osamostali potaknuti su, još više nego prije, nastojanjima da se Ugarska osamostali od sultanovog jarma, jer je jedino tako moguće ostvariti veću autonomiju. S druge pak strane to je značilo da Beč mora mobilizirati jaču obranu ugarskih i hrvatskih zemalja što mu nije išlo u prilog zbog vanjskopolitičke situacije i borbe za španjolsko nasljeđe. Međutim, nova osmanlijska nadiranja i Veliki turski rat, a posebno Vašvarski mir koji je bio *ulje na vatru* još su više poljuljali odnose Dvora i ugarsko-hrvatskog plemstva. Mirom se kralj odrekao nekih ugarskih područja, a mir je prikazao kao opće dobro i spas svih kršćana, te konačan mir dvaju carstava.¹⁸ Ugarski magnati, kako ih Pálffy naziva, nisu tako razmišljali, pa su odlučili raskinuti s Bečom. Pálffy ističe i da su nezadovoljnici prije svih događanja bili *dvorski pristaše*. Na prvo mjesto pobune stavlja palatina Wesselényja kao vođu, a tek potom Petra Zrinskog te Nadásdyja. Ono što je isto zanimljivo je da Pálffy uvijek navodi, uz termine Ugarsko Kraljevstvo, i Hrvatsko Kraljevstvo, uz ugarske aristokrate i hrvatske aristokrate, više ih izjednačavajući, tj. stavlja ih u isti kontekst jer je pobuna bila, kako je napomenuto, zajedničko pitanje. Slijedom okolnosti, samostalnost koju su ugarsko-hrvatski magnati željeli ostvariti sada se željela realizirati u sklopu djelomičnog pokoravanja Osmanlijama, odnosno tako da na granici dvaju imperija (što je i podnaslov cijele knjige) nastane nova staleška država, s dijelom samostalnom Ugarskom, slično Erdelju.¹⁹ Autor koristi naziv *Zrinsko-Frankopaska urota*, uz termin *Wesselényjeva urota*, uobičajen u mađarskoj historiografiji. Kaže i da je Bečki dvor preuveličao svojom širokom promidžbom velikaško organiziranje kao veliku „mađarsko-hrvatsku zavjeru“ da opravda svoje apsolutističke težnje.²⁰ Nadalje, Leopoldovu odmazdu ocjenjuje krajnje pogrešnom i smatra da se mogao naći drugačiji dogovor koji bi bio kompromis za obje strane.

Treći mađarski povjesničar čiji nam je doprinos također od velikog značaja je László Kontler i njegova sinteza povijesti naslovljena kao *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*. Kao i prethodni mađarski povjesničari, koji su se bavili ovom temom, i L. Kontler donosi iste uzroke nezadovoljstva visokog plemstva koji su se u konačnici i pobunili protiv Krune, a glavnom figurom te pobune drži Nikolu Zrinskog za kojeg kaže da je razmišljao modernizirati

¹⁸ Pálffy, Géza, *Povijest Mađarske, Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, str. 176.

¹⁹ Pálffy, Géza, *Povijest Mađarske, Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, str. 178.

²⁰ Pálffy, Géza, *Povijest Mađarske, Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, str. 178.

Ugarsku koja bi se u konfederaciji s Hrvatskom i Transilvanijom oslobodila osmanskog jarma.²¹ Kontler Nikolu smatra *najdalekovidnijom i najsnažnijom* političkom osobom stoljeća kojemu jedino vrijeme nije išlo na ruku, jer je nedugo nakon potpisivanja Vašvarskog mira tragično poginuo u lovu na vepra.²² Pobunu, koja je prema Kontleru prerasla u urotu, nastavili su Wesséleny, Lippay, Nádasdy, Petar Zrinski i Rákóczi. Kontler naglašava da je traženje saveznika u Osmanlijama bilo izrazito rizično, odnosno moglo je imati posljedice za državu isto kao i netom kritizirani Vašvarski mir. Međutim, ovaj povjesničar drži kako je pobunjenicima moralo biti jasno da bitka kod Svetog Gotharda nije slučajna već je indikator slabljenja Osmanskog Imperija te da je savezništvo s njima na klimavim nogama, odnosno loš politički potez. Takva ishitrena odluka je propala, a pobunjenici su na kraju odgovorili podizanjem samostalnih ustanaka u Ugarskoj (Rákóczi) i Hrvatskoj (Zrinski), dok su, kako kaže Kontler, najsposobniji od preostalih vođa Lippay i Wesselény i već preminuli.²³

²¹ Kontler, László, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, str. 183.

²² Kontler, László, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, str. 183.

²³ Kontler, László, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, str. 184.

2.3. Pobuna, urota ili otpor - hrvatska historiografija

2.3.1. 19. stoljeće

U 19. stoljeću počinje se sve više proučavati povijest obitelji Zrinski, a cijelu priču oko obitelji Zrinski hrvatski historiografi počeli su uključivati u hrvatsku nacionalnu povijest. Relevantni doprinosi tog korpusa pripadaju uglednim hrvatskim povjesničarima kao što su *Tadija Smičiklas*, *Vjekoslav Klaić*, *Ferdo Šišić*, *Ivan Kukuljević Sakcinski*, *Matija Mesić* i drugi. Posebno je Sakcinski krenuo sa sakupljanjem i kritičkom obradom podataka iz povijesti hrvatskog naroda. Sve su to velika imena hrvatske historiografije, autori koji su uložili velike napore skupljajući arhivsku građu, koristeći se raznom stranom literaturom kako bi opisali najupečatljiviji događaj 17. stoljeća, svaki iz svoje perspektive. Oni su u prvom redu pisali političke sinteze koje su uključivale i privatnu i javnu sferu vezanu uz povijest obitelji Zrinski. Cijela ta garnitura povjesničara koji djeluju u 19. stoljeću, ali i u prvoj polovici 20. stoljeća, gleda prvenstveno na obitelj Zrinski kao na hrvatske **magnate**, odnosno, proučavajući ih kroz socijalnu i nacionalnu prizmu, ističući njihov doprinos na političkom i vojnom planu. Naravno, njihovi radovi prožeti su ponekad subjektivnim zapažanjima. S velikim su se poštovanjem odnosili prema članovima obitelji Zrinski. Stariju generaciju povjesničara definira izrazito domoljublje, često pristrano i subjektivno.²⁴ Naravno, takav njihov stav potrebno je sagledati unutar vremena i prostora u kojem su djelovali pa legitimaciju za njihovo takvo djelovanje možemo pronaći, ponajprije, u hrvatskom narodnom preporodu.

U svojoj sintezi *Pregled povijesti hrvatskog naroda* iz 1916. godine **Ferdo Šišić** svoj osvrt na propast Zrinskih i Frankopana započinje opisom, od krucijalne važnosti, pobjede Habsburgovaca nad Osmanlijima (bitka kod Svetog Gottharda, tj. potpisivanje Vašvarskog mira od 10. listopada 1664.). Taj događaj, ali i neki drugi razlozi kao na primjer držanje razuzdane njemačke vojske u hrvatskim zemljama, rezultirali su udruživanjem visokog hrvatskog i ugarskog plemstva: hrvatskog bana Nikole Zrinskog, brata mu Petra i njegove žene Katarine i njezina brata Frane Krsta Frankopana i mađarskih magnata palatina Franje Wesselényja, ostrogonskog primasa Đure Lippaya i državnog suca Franje Nadásdyja. Vidi se već po tome da se pitanje pobune, tj. otpora bečkom centralizmu i apsolutizmu pravilno stavlja u kontekst i ugarskog i hrvatskog problema, a ne samo i isključivo hrvatskog ili isključivo ugarskog. U

²⁴ Štefanec, Nataša, *Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse*, str. 396.

početku pobune smrt bana Nikole Zrinskog najveći je udarac samoj pobuni, smatra Šišić, koji Nikolu drži najbitnijom osobom unutar pobune. Drugi ključni udarac za pobunu po Šišiću je smrt palatina Wesselényja, jer se tada ban Petar Zrinski okreće štajerskom vlastelinu Erazmu Tattenbachu, dok odnos s ugarskim velikašima zanemaruje, što predstavlja već kasnu fazu pobune koja na kraju dovodi i do konačnog sloma. Šišić navodi da su Francuska potom Poljska i Mletačka Republika ostavili pobunjenike na cjedilu. Na kraju se Petar odlučio poslati svog pouzdanog kapetana Franju Bukovačkog s uputom Visokoj Porti. Bukovački je zaključio da je ugovor sa sultanom gotova stvar, no veliki vezir Ahmed paša Ćuprilić nije pristao na uvjete koje mu je ponudio Bukovački. Međutim, do nesporazuma je došlo između velikog vezira i Bukovačkog i Šišić smatra da u tome upravo leži propast Petra Zrinskog. Bukovački je smjelo zaključio da je došlo do sporazuma, a Petar je s Franom Krstom Frankopanom pripremio ustanak oružjem, na što je upozorio svog zeta Franju Rákóczyja u sjevernoj Ugarskoj. No, Beč je već saznao za pobunu preko svog poslanika Ivana Casanove. Nakon što je Petar saznao da dogovor s Portom pada u vodu, tražio je oprost od Leopolda. Najprije je poslao svog sina Ivana Antuna kao jamstvo u Beč, a zatim i osobno otišao kralju tražeći milost. Zajedno s Franom Krstom Frankopanom optužen je za veleizdaju i u Bečkom Novom Mjestu pogubljen. Optužnica ga tereti da je htio postati kralj, kao i njegovo Veličanstvo. Šišić se osvrće i na ostale pobunjenike, pa je tako ista sudbina zadesila i ostale (Nadásdyja i Tattenbacha). Petrova žena Katarina uhvaćena je i utamničena te umrla u najvećoj bijedi. Nakon Leopoldove odmazde, banska je čast privremeno obustavljena, a potom dodijeljena najvećem protivniku porodice Zrinskih u Hrvatskoj – grofu Nikoli Erdödyju.

Ferdo Šišić vrlo je značajan povjesničar, ali i jedna od najznačajnijih osoba koje su pisale o ovoj problematici.²⁵ Njegov veliki doprinos vidi se kroz niz njegovih radova od kojih polazi svaki kasniji znanstveni doprinos, a to se posebice odnosi na 3. izdanje *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, ali i na nezaobilaznu *Zavjeru zrinsko-frankopansku* koja je tiskana 1926. u Zagrebu. Šišić donosi podatke vezane za vrijeme prije i tijekom pobune. Zapravo, u vrlo detaljnom obliku nadopunio je svoj ranije spomenut prvi pregled o pobuni. Šišić donosi i podatke vezane za privatnu sferu Zrinskih, iznosi osobne podatke o članovima obitelji Zrinski i time nam daje jednu socijalnu pozadinu na temelju koje možemo lakše shvatiti samu pobunu. Šišić je na

²⁵ Štefanec, Nataša, *Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse*, str. 397

Zrinske gledao prije svega kao na magnate koji žele obraniti svoja imanja koja su ugrožena. Šišić se osvrće i na savezništva koja su pobunjenici tražili na francuskom, mletačkom, poljskom i turskom dvoru. Zaključuje se da je zapravo propast Petra Zrinskog bila posljedica igara velikih vladara. Petar je zapravo bio lutka, a nijedna od spomenutih strana nije stvarno bila voljna pomoći. Na Šišićev rad bilo je i nekoliko kritičkih osvrti koji se nisu slagali u historijskoj ocjeni pobune. Na primjer, tako se slavist A. M. Lukjanenko, koji se prvenstveno bavio književnim radom Zrinskih i Frankopana, osvrnuo i na političku ulogu Zrinskih u pobuni, koristeći se pritom Šišićevim radovima. Šišiću pritom zamjera preveliku objektivnost i idealizaciju. U svom je radu proširio Šišićev doprinos o pobuni, dok o pobunjenicima piše sa stanovitom simpatijom i na njih gleda ponajprije kao na borce za slobodu domovine i naroda.²⁶ S druge pak je strane i slovenski povjesničar Emilijan Lilek dao ocjenu Šišićeva rada. Pišući na njemačkom jeziku, izrazito kritički se odnosi prema Šišiću te tragajući za svakom Šišićevom greškom upozorava na njegove propuste. Pritom treba istaknuti da je u nekim dijelovima išao u krajnost kako bi pobio Šišića i svim je sredstvima htio dokazati da je kult Zrinskih neopravdan, iako se sa Šišićem slagao oko motiva pobune koji nisu bili isključivo osobne prirode već su pobunjenici mislili i na Hrvatsku i Ugarsku.²⁷

Tadija Smičiklas, isto kao i Šišić, pripada starijoj generaciji hrvatskih povjesničara. Još prije nego Šišić, Smičiklas je objavio svoju *Povijest Hrvata* koja ide sve do 1848. godine, a drugo izdanje izašlo je u Zagrebu 1879. godine. Kao i u drugih povjesničara, jedan dio svoje sinteze Tadija Smičiklas posvetio je velikoj temi hrvatske prošlosti - slavi i propasti obitelji Zrinskih i Frankopana. Kod Smičiklase i Šišića zamjećuju se velike sličnosti u opisivanju pobune i uzroka događaja, pa tako i Smičiklas započinje vladavinom cara Leopolda te ukratko upisuje prilike u istočnom dijelu Carstva, da bi prvi razlog nezadovoljstva hrvatskih i ugarskih magnata vidio u velikoturskom ratu, tj. potpisivanju *Sramotnog vašvarskog mira*. Isto tako, detaljno donosi opise ratova u kojima sudjeluju braća Zrinski i u njima vidi još jedan razlog nezadovoljstva. Zrinski su bili pod stalnim nadzorom carskih generala i cara koji su ih nebrojeno puta sputavala u nastojanjima da obrane svoje hrvatske i ugarske posjede. Dakle, i on se slaže da se plemstvo pobunilo ponajprije zbog *ugrožavanja posjeda*. Braću Zrinski Smičiklas opisuje kao izuzetno hrabre i sposobne ratnike i oni su centralne figure oko kojih se razvija cijela priča. Za

²⁶ Jaroslav Šidak, *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb, 1981., str. 159.-162.

²⁷ Jaroslav Šidak, *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb, 1981., str. 162.-164.

Nikolu kaže da je on Hrvat kojeg Mađari *zlom voljom za svog vojvodu prime*.²⁸ On gleda na Nikolu isključivo iz hrvatske perspektive, dok Mađari (Palffy, Hanak u daljem tekstu) na njega gledaju kao najvećeg mađarskog državnika 17. stoljeća. Smičiklas napominje da je Nikolinom smrću Hrvatska izgubila bana, a Ugarska prvog pjesnika. Petra opisuje kao velikog ratnika koji je po hrabrosti ravan bratu, ali ga ne slavi kao političara. Drži ga najbogatijim hrvatskim plemićem, ali i među prvima u Carstvu. Isto mu pripisuje da je svojom *srčanom ljubavlju iskreno doprinosio svojoj domovini – zemlji hrvatskoj*²⁹ za koju je tražio saveznika. Smičiklas naglašava tu njegovu domoljubnu stranu i borbu za domovinom. Usput, hvali i njegovu ženu Anu Katarinu koju opisuje kao *bogatu i umnu, odvažnu i vjernu pratiteljicu svoga muža*. Zamjećuje se idealizacija u opisu članova Zrinskih.

Treba napomenuti da Smičiklas razlog propasti Zrinskih vidi i u neprijateljstvu s hrvatskom porodicom Erdödy.³⁰ Vezano za savezništva, Smičiklas detaljno opisuje događaje koji dovode do istog zaključka kao kod Šišića, a to je da su pobunjenici bili samo puki pijuni u rukama velikih vladara. Na kraju zaključuje „*da su svi savezi bili tako slabo pripravljeni, da su se skoro svi redom razsipali*.“³¹ Smičiklas vrlo teatralno, u skladu s vremenom u kojem živi, opisuje propast roda Zrinski pa kaže da je *katastrofa pala kao težki kamen na srdce hrvatskog naroda i da svako diete u Hrvatskoj može osjećati krizu u kojoj se nalazila domovina*.³² Vrlo slikovito opisuje ulazak carske vojske u Čakovec za kojeg kaže da je *glava gradova*, a prostorije su mu od svile i zlata. Naglašava sjaj i bogatstvo zrinskih imanja od Jadrana do Međimurja koji su sad pali u carske ruke. Nikolu Erdödyja smatra glavnim krivcem u Hrvatskoj za propast Zrinskih i Frankopana, njihovog najvećeg neprijatelja. Stanje poslije smaknuća opisuje kao dekadentno, zemlju opustošenu i opljačkanu. Događaje, kao i Šišić, donosi kronološki.

Svoje mišljene o pobuni dao je i istaknuti političar/ književnik 19. stoljeća Ante Starčević, prozvan *Ocem Domovine*. Izraziti protivnik austrijske politike, Starčević je zagovarao ideju pune nacionalne slobode i državne neovisnosti, držeći se krilatice *Ni pod Beč, ni pod Peštu*³³ time jasno dajući do znanja u kojem smjeru ide njegova politika i politika Stranke prava

²⁸ Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879. , str. 161.

²⁹ Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879. , str. 169.

³⁰ Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879. , str. 170.

³¹ Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879. , str. 173.

³² Tadija Smičiklas, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879. , str. 191.

³³ Barišić, Pavao, *Izbor i uvodna studija*, iz djela *Izabrani politički spisi*, Ante Starčević, str. 18.

koju je osnovao. Zapaženo je njegovo političko djelovanje, a posebice njegovi govori u Hrvatskome saboru. U svojem najpoznatijem takvom govoru u Hrvatskom saboru 26. lipnja 1861. godine Starčević je žestoko kritizirao austrijsku politiku te je tom prilikom rekao: „... *naši Kerčki-Frankapani, naši Šubić-Zrinski biahu za buntovnike proglašeni i udavljeni samo zato, jer se Nemcem htelo hervatskih imanjah.*“³⁴ Starčević je ovim govorom jasno izrazio svoje stajalište o pobuni i koji je razlog takvog tragičnog ishoda. Starčević se još na ovu problematiku osvrnuo u svom govoru u Hrvatskom saboru 27. siječnja 1866. kada je spomenuvši da su obitelji koje su Habsburgovce dovele na hrvatsko prijestolje bile i uništene od njih, odnosno kaže da je njihov grijeh bio taj što su bili bogati i što su ljubili svoju domovinu i njezinu slobodu.³⁵

Unatoč tome što je većina hrvatskih povjesničara starije generacije dala pozitivnu ocjenu, o spomenutoj historiografskoj problematici, postoji i druga strana koja je s nepovjerenjem gledala na pobunu te je negativno ocijenila. Takav jedan povjesničar je **Radoslav Lopašić** koji je u svojem radu *Petar grof Zrinji i Franje grof Frankopan* objelodanio neke važne dokumente. Lopašić smatra da je glavna krivnja francuskog kralja što su Zrinski i Frankopan pogubljeni, a također smatra da je pobunjenike vodila osobna korist i zanesenost, a ne borba za dobrobit domovine te zbog toga smatra da su našli tako malo saveznika, spočitavajući im pritom savezništvo s Osmanlijama i Vlasima.³⁶ Svoj je negativni sud o pobuni Lopašić još jednom donio u svom posljednjem radu na ovu temu pod nazivom *Novi prilozi za poviest urote bana Petra Zrinskoga i kneza Franje Krste Frankopana* pritom naglašavajući da su pobunjenici pronašli više saveznika u domovini nego se to do tada mislilo. Te svoje teze potvrdio je na temelju vlastito izdanih dokumenata.³⁷

Zanimljiv je i vrlo vrijedan rad hrvatskog povjesničara i sveučilišnog profesora **Rudolfa Horvata** koji je djelovao do druge polovice 20. st., a područje istraživanja mu je sjeverni i sjeverozapadni dio Hrvatske s obzirom da iz tog kraja i potječe. U njegovoj sintezi *Poviest Međimurja* izdanoj 1944. godine, u predgovoru, stoji uvodna napomena da je ova knjiga temeljna za stjecanje znanja o povijesti Međimurja, odnosno poslužila je kao temelj i polazište za

³⁴ Starčević, A., *Izabrani politički spisi*, str. 60.

³⁵ isto, str. 72.

³⁶ O Lopašiću preuzeto iz: Jaroslav Šidak, *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Zagreb, 1981., str. 151.

³⁷ Isto, str. 153.

sva kasnija istraživanja, a među povjesničarima je kružila *poput zavjetne knjige koja se nasljeđuje kao najdragocjenija obiteljska relikvija*.³⁸ Nije ni čudno što gotovo svako drugo domaćinstvo u Međimurju danas u svojoj kućnoj biblioteci drži ovu knjigu, jer i to govori koliko je ovaj autor još uvijek ključan i vrijedan. Uostalom, to je i prvi zaokruženi i cjeloviti pregled povijesti Međimurja, izrazito bitan za stvaranje ukupnog dojma i samog kulta Zrinskih. Značajan dio spomenutog djela Horvat je posvetio Zrinskima prema kojima je zasnovao i povijesnu periodizaciju samog Međimurja.³⁹

Kada govorimo o pobuni, većina povjesničara počinje opisivati propast Zrinskih i Frankopana još od Velikog turskog rata. Neizostavni dio je i nenadana smrt bana Nikole Zrinskog u kuršanečkom lugu kojeg je usmrtio vepar pri lovu. Rudolf Horvat u tom djelu donosi jednu bitnu informaciju koja je imala velike posljedice u svijesti hrvatskog naroda kada se govori o glorifikaciji i kultu Zrinskih. Naime, Horvat spominje da je Nikola Zrinski bio ubijen, a ne smrtno ranjen od vepra, a da je to zapravo bilo naručeno ubojstvo Dvora. Ta intrigantna činjenica je naravno odbačena jer za nju nema nikakvih dokaza ni u bečkom tajnom arhivu, a i pisma neposrednih svjedoka sugeriraju nam da je ban umro od posljedica napada vepra. Horvat često prenaglašava patriotizam kao glavni pokretač djelovanja Zrinskih.⁴⁰ Horvat Nikolu opisuje kao junačkog i slavnog bana, a bol zbog njegove smrti je *obćenita te se ona čita na svakom licu ... jer je ban Nikola bio obožavan od velikih i od malenih*.⁴¹ Nadalje, s velikom simpatijom odnosi se i prema ostalim članovima pobune koje naziva *trolist hrvatski* misleći pritom na Petra, Katarinu i Frana Krstu hvaleći njihov značajan književni rad. Pobunjenike Horvat naziva neprijateljima Bečkog dvora koji svoje nezadovoljstvo i ustanak dižu zakonito na temelju Zlatne bule iz 1222. Horvat vrlo detaljno i iscrpno opisuje detalje oko pregovaranja s francuskim dvorom. Zanimljiv je odnos Petra Zrinskog i francuskog kralja koji mu je obećao vrhovništvo nad Hrvatskom, ako mu zauzvrat obeća sigurnost na njegovim posjedima, ali i vlast nad Kranjskom. Kao jamstvo Petar mu je želio poslati kao taoca svog jedinog sina Ivana Antuna. Luj XIV. nije ozbiljno mislio pomoći pobunjenicima pa od tog dogovora nije bilo ništa.⁴² Horvat,

³⁸ Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944., pretisak iz 1994., uvodna napomena, str. 11.

³⁹ Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944., pretisak iz 1994., uvodna napomena, str. 11

⁴⁰ Štefanec, Nataša, *Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse*, str. 397.

⁴¹ Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944., pretisak iz 1994., str. 121.

⁴² Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, Zagreb, 1944., pretisak iz 1994., str. 126.

isto kao i drugi prije spomenuti povjesničari upravo Petra postavlja kao središnju osobu u pobuni koja se bavi svim bitnim pitanjima.

2.3.2. 20.stoljeće

Početak druge polovice 20. stoljeća, počinju se nazirati promjene, odnosno historiografija kreće u jednom posve novom smjeru koji dotad u hrvatskoj historiografiji nije toliko prisutan naspram europske historiografije. Naime, osim političke povijesti, koja je dotada bila u prvom planu, počinju se proučavati i neki drugi aspekti poput ekonomske, demografske, kulturne povijesti, odnosno povijesti svakodnevnog života.⁴³ To je rezultiralo time da se obitelj Zrinski počinje proučavati kroz drugačiju prizmu. U prvi plan dolaze neke druge teme, neki drugi aspekti njihova života, a to naravno baca sasvim drugačije svjetlo i na pobunu.

Svoj osvrt na ovu temu dao je i istaknuti hrvatski povjesničar Ivo Goldstein u svom pregledu *Hrvatska povijest*. U kontekstu prilika 17. stoljeća, ali i prethodnih pretendiranja i osvajanja hrvatskih prostora od strane Habsburgovaca, Mlečana i Osmanlija, Goldstein *Zrinsko-frankopansku pobunu* izdvaja kao način zatiranja hrvatske samosvijesti i kao ključni događaj 17. stoljeća. Središnjom osobom u pobuni smatra Petra Zrinskog kao najmoćnijeg plemića u Hrvatsko-Slavonskom Kraljevstvu. Goldstein posebno naglasak stavlja na težnju hrvatskog plemstva za većom samostalnošću koja je pritom u suprotnosti s apsolutističkom vladavinom Leopolda I.⁴⁴ Spomenuto, ali i nedovoljna agresivna politika Beča naspram Osmanlijama (posebice kulminacija toga je potpisivanje Sramotnog mira) potaknula je Petra da se poveže s francuskim kraljem Lujom XIV. u politički savez, koji ga je na kraju izigrao. Nakon propalog savezništva s Venecijom, Poljskom i na kraju i sa sultanom, pobunjenici se sami organiziraju, a Goldstein zaključuje da je pokušaj ustanka propao već u zametku. Ono što je zanimljivo da Goldstein u ovom pregledu ne spominje ugarske velikaše, već ocjenjuje pobunu kao hrvatski problem i to s Petrom kao ključnom figurom. Time je u odnosu na Klaića i Šišića znatno suzio geografski fokus. Goldstein smatra pobunu središnjim događajem 17. stoljeća, u kojoj do izražaja dolaze sva životna pitanja hrvatskog naroda toga doba, te posebno ističe da se prvi put organiziraju predstavnici dviju vjera koji se zajedno zauzimaju za određeni politički cilj (misleći pritom na pravoslavne Srbe- Vlahe).⁴⁵

Još prije Goldsteina, mnogi su hrvatski povjesničari dali svoju historijsku ocjenu pobune. Naravno, svi oni utjecali su na neki način na formiranje svijesti o pobuni i formiranju kulta

⁴³ Štefanec, Nataša, *Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse*, str. 394.

⁴⁴ Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2003., str. 136/7.

⁴⁵ Ivo Goldstein, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2003., str. 137.

Zrinskih. Potrebno je spomenuti i hrvatskog povjesničara Dragutina Pavličevića i njegov osvrt na pobunu. Način na koji Beč promatra vojne uspjehe braće Zrinskih ocjenjuje negativno te kaže da prate uspjehe Zrinskih *sa strahom i nepovjerenjem*. Isto tako, Zrinski na Dvoru imaju puno osobnih neprijatelja poput Montecuccolija i ostalih, a smrt Nikole Zrinskog u Kuršanečkom lugu za njega je *smrt pod čudnim okolnostima*. Sramotni Vašvarski mir ocjenjuje kao kukavički postupak koji je razbjesnio hrvatsko i ugarsko plemstvo. Na pobunu, Pavličević gleda kao na otpor prema carskom apsolutizmu koji je svakodnevno kršio prava i slobode hrvatskog plemstva, Sabora i bana.⁴⁶ Iako je potrebno naglasiti kako nije cijelo plemstvo, svećenstvo i seljaštvo stalno na stranu pobunjenika te je upitno za čije i kakve su se ciljeve pobunjenici zaista i borili!? Valja spomenuti da su *srce i duša* otpora za Pavličevića hrvatski velikaši Nikola i Petar (na čija *jaka pleća* pada cijela pobuna poslije Nikoline smrti, njega veliča kao ratnika, ali ne kao diplomata i političara), ali i Katarina, Petrova žena, za koju kaže da je umna i obrazovana, napose energična.⁴⁷ Njima su se pridružili i ostali mađarski magnati. Prema njemu, cijeli je pokret bio dobro zamišljen,⁴⁸ ali propast vidi u međunarodnim okolnostima, lošem geopolitičkom položaju i sreći. Pavličević nije blagonaklon Bečkom dvoru i politici koju je provodio: Dvor je izdao javni proglas i nazvao Petra „*nevernikom naše korune... i čovjek koji je nastojao kraljevstva naša horvatska, slavonska i dalmatinska u neverne ruke obrnuti*“ misleći pritom na savez s Osmanlijama. Osim toga, zamjera im i lukavu i podlu odluku da se prevarom namame pobunjenici u Beč i tamo potpuno likvidiraju. On kaže da ih je takva *kraljevska riječ*, došla glave.⁴⁹ Ističe kako su protiv **ubojstva**, jer taj čin naziva ubojstvom, bili i europski vladari, pa i papa, dok se jedino nije oglasio Luj IX. koji ih je svojom dvoličnom politikom zavaravao. Pavličević navodi da su velika imanja Zrinskih konfiscirana (rudnici, manufakture, luke) od Čakovca do mora. Na kraju, zaključuje da je takav otpor Zrinskih i Frankopana bio otpor visokih feudalaca kralju, ali on kaže, da je *imao i nacionalne značajke i vodio ih je prema samostalnosti hrvatske države*. Doista je diskutabilno može li se govoriti o nacionalnom pitanju i samostalnosti hrvatske države u tom periodu 17. stoljeća kad znamo da se takav termin i svijest o pripadnosti naciji pojavljuju nekoliko stoljeća kasnije.

⁴⁶ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 190.-193.

⁴⁷ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 194

⁴⁸ razlikuje se od nekih povjesničara koji ne misle tako, npr. P.Hanak

⁴⁹ Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugo izmijenjeno izdanje, Zagreb, 2000., str. 196.-198.

Iako kronološki spada u 21. stoljeće, historijska ocjena pobune, koju nam daje sinteza povijesti u izdanju Školske knjige od 2005. godine, vrlo nam je značajna. Autori spomenutog teksta, Miroslav Kurelac i Zoran Ladić, na vrlo detaljan i precizan način opisuju cijeli tijek pobune od njezinih začetaka do samoga kraja pritom napominjući da je Zrinsko-frankopanski otpor samo niz pobuna koje su se zaredale u dijelovima Habsburške Monarhije, a da na čelu takvih pobuna stoje plemićke obitelji, odnosno nosioci vlasti u tim pokrajinama koji se sukobljavaju s centralističkom politikom Bečkog dvora.⁵⁰ Najprije, nužnim smatraju objasniti političke i gospodarske korijene sukoba, ali i ideološku i kulturnu pozadinu 17. stoljeća. Dakle, na kraju vrlo minucioznog opisa velikaške pobune (u koju uključuju sudionike i njihov doprinos, savezništva s drugim europskim dvorovima, otkrivanje pobune, kaznu i posljedice) daju svoj zaključak. Autori smatraju da je otpor Zrinskih i Frankopana središnjoj vlasti u Beču u osnovi obilježen težnjom za samostalnošću i državnošću Hrvatske. Zamjeraju povjesničarima što uglavnom planove ugarskih i hrvatskih velikaša prikazuju kao nasumičan i nesustavan čin, već smatraju da je taj čin bio usklađen s onovremenim prilikama. I najbitnija stvar, poticaj Zrinskih i Frankopana ne smatraju borbom za položaje i vlastelinstva, već željom da se osigura opstanak Hrvatske, njezina neovisnost i državnost.⁵¹ Kao i Pavličević u zaključku zaboravljaju na širi ugarski kontekst i izvode anakrone zaključke.

Vrlo podroban opis pobune i historijska ocjena dana je i u sintezi *Historije naroda Jugoslavije* iz 1959. godine. Pod poglavljem naslovljeno *Urota hrvatskih i ugarskih velikaša* govori se u detaljnom obliku o uzrocima, tijeku, kraju i posljedicama pobune. Već na samom početku sugerira se da je odnos Beča prema hrvatskom i ugarskom dijelu različit, tj. položaj ugarskog plemstva je neovisniji nego položaj hrvatskih. Razlog je taj što je Ugarska davala puno više sredstva za obranu Carstva, a ugarsko se plemstvo moglo osloniti na kneževinu Erdelj u otporu protiv središnje vlasti.⁵² Upravo je u tome već ležao nepovoljniji i nezadovoljniji odnos hrvatskog plemstva naspram središnje vlasti u Beču. Što se tiče same pobune, autori iznose stavove koji se razlikuju od dosadašnjih povjesničara koji su se bavili ovom temom. Naime, autori ne smatraju mogućim da je Petar Zrinski obećao oslobođenje podložnika od kmetskih dužnosti ukoliko bi stali na njegovu stranu, i to zato što je Zrinski po svom pravu kao vlastelin

⁵⁰ Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 130.

⁵¹ Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 142.

⁵² *Historija naroda Jugoslavije*, Zagreb, str. 736.

mogao pozvati podanike na vojničku dužnost. Dakle, za obećavanje oslobađanju podanika nije bilo potrebe. Druga stvar, takvo oslobođenje od tlake dovelo bi Zrinskog ravno do propasti.⁵³ Kobonom greškom Petra Zrinskog smatraju njegovu dvostruku igru. Nakon što je bio izigran od svih potencijalnih saveznika Petar je poslao svog poslanika Borkovića u Beč i time sam potvrdio sumnje o pobuni, a zatim je dopustio svojim podložnicima da dižu ustanak. Smatraju, autori, da je uzrok Petrove propasti u tome što nije uopće shvatio da su careva i obećanja prvog ministra Dvora Lobkovića s jedne strane, a sultanova pomoć s druge strane, samo varka.⁵⁴ Dvor je pobunu plemstva dvostruko iskoristio, bio je to zastrašujući primjer daljnjim mogućim pobunama i najbitnije, Dvor se tako domogao velikog bogatstva. Time je će moć hrvatskog plemstva lakše skršena, a put do uspostave apsolutističkih težnji postao lakši. Upravo tako, zaključuju, sudbina pobunjenika bila je zaključena i prije nego im se sudilo, a to potvrđuje i nelegitiman sud koji im je presudio.⁵⁵ I na kraju, vrlo je zanimljiva ocjena autora cjelokupne pobune. Smatraju da se pobunjenici nisu borili za slobodu naroda već se cjelokupna pobuna zasnivala prvenstveno na osobnim interesima pobunjenika jer za ono što su se oni borili (*leges et constitutiones*) bile su plemićke povlastice.⁵⁶

2.3.3. Moderni udžbenici - urota ili pobuna?

Ulaskom naše civilizacije u novu eru stvari se neizbježno mijenjaju. Spletom okolnosti stari (totalitarni) sustavi se ruše, otvoren je put demokratizaciji društva, sve se više govori o slobodi i pravima čovjeka itd. Uglavnom, ulaskom u novu eru mijenja se puno toga, neki bi rekli nabolje. Kako bilo da bilo, novi val promjena nije mogao zaobići ni ono čime se bavimo, historiografiju, pa vidimo promjenu i na tom polju. Udžbenici povijesti puno nam govore o stanju i svijesti nekog društva u datom vremenu pa je zgodno zaviriti što i kako udžbenici povijesti za osnovnu i srednju školu govore o problematici o kojoj je ovdje riječ. Udžbenici su odraz vladajućih ideologija i podložni su političkim i ideološkim uplivima.

Konkretno, zanima nas koji termin koriste za ono što se tradicionalno zove *Zrinsko-frankopanska urota*. Posegnuto je za udžbenicima različitih profila, a to su udžbenici za nastavu povijesti za osnovnu školu 7. razred, srednju strukovnu školu 3. razred i udžbenici za gimnazije

⁵³ *Historija naroda Jugoslavije*, Zagreb, str. 746.

⁵⁴ Isto, str.748.

⁵⁵ Isto, str.749.

⁵⁶ Isto, str.750.

koji 17. stoljeće obrađuju u 2. razredu. Analizirajući udžbenike može se zaključiti da udžbenici koji su objavljeni do 2003. godini spomenutu problematiku nazivaju ponekad *urota*⁵⁷, ali i *otpor*⁵⁸, *pokret*⁵⁹. Termin *urota* koristi i udžbenik za šesti razred osnovne škole kojeg uređuju Neven Budak i Vladimir Posavec.⁶⁰ Situacija se nekoliko godina kasnije promijenila te udžbenici koji su tiskani nakon 2005. godine ne upotrebljavaju termin *urote* već dosljedno primjenjuju **otpor** ili **pobuna**. Potvrdu toga vidimo i u udžbenicima za 2. razred gimnazije nakladnika Alfe (izdan 2012. godine)⁶¹ i Školske knjige (izdan 2005. godine)⁶² Sve će to reći da se literatura odmiče od tradicionalne uporabe termina *urote* jer ju očito smatra neprikladnom, za što se i jasno daju objašnjenja.

Usprkos nastojanju struke da stari termin zamijeni novim, prikladnijim, u javnom diskurzu je itekako prisutan termin *urota* koji se zasigurno dugo neće promijeniti jer je duboko ukorijenjen, a korijeni su mu u starijoj hrvatskoj historiografiji, ali i književnosti (npr. Kumičićeva *Urota zrinsko frankopanska*) te, najbitnije, u kolektivnoj svijesti naroda. Koji god termin odabrali, današnji moderni udžbenici manje-više isto gledaju na problematiku velikaške pobune 17. stoljeća na ovim prostorima. Prvenstveno Zrinske prikazuju u pozitivnom svjetlu, kao branitelje hrvatskog kulturnog nasljeđa i kao mučenike koji su nepravедno nastradali, a njihov čin pobune opravdavaju argumentima da je to legitimna pobuna kojom su magnati štitili svoja prava i posjede koji su im bili ugroženi, odnosno pružali su otpor carskom apsolutizmu i nastojanju da hrvatske zemlje postanu austrijske nasljedne zemlje. Zaključak je da se moderna historiografija preslikava i na udžbenike.

⁵⁷ I. Dukić, K. Erdelja, I. Stojanković, *Hrvatska povijesti*, udžbenik povijesti za trogodišnje strukovne škole, Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 69.

⁵⁸ Đurić, V., Peklić, I., *Hrvatska povijest, od doseljavanja Hrvata do naših dana*, za prvi razred trogodišnjih srednjih strukovnih škola, 5. izdanje, 2002., Zagreb, Profil, str. 55.

⁵⁹ Z. Samaržija, *Hrvatski i svijet*, udžbenik povijesti za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola, Školska knjiga, Zagreb, 2003., str. 153.

⁶⁰ N. Budak, V. Posavec, *Rađanje suvremene Hrvatske i Europe*, udžbenik za šesti razred osnovne škole, 6. izdanje, 2003, Zagreb, Profil, str. 113.

⁶¹ Birin, A., i Šarlija, T., *Povijest 2*, udžbenik za 2. razred gimnazije, 2. izdanje, Alfa, 2012., Zagreb, str. 39.

⁶² Samaržija, Z., *Povijest 2*, udžbenik za drugi razred gimnazije, Školska knjiga, 2005., Zagreb, str. 227

3. ZAKLJUČAK

Na samom kraju valjalo bi odgovoriti na ključna pitanja koja su otvorena problematikom kojom se bavimo, a koja su postavljena već u samom uvodnom dijelu.

Prvo takvo pitanje glasilo je, je li organizirani otpor visokog hrvatskog i ugarskog plemstva protiv politike Bečkog dvora bio *pobuna, urota ili otpor*? Činjenica je da se pobunjenici prikazuju urotnicima koji su se (nezakonito) digli protiv Krune. Međutim, sagledamo li cjelokupnu situaciju, pobunjeno plemstvo se pozivalo na stare zakone i prava ugarsko-hrvatskog plemstva koja su im osigurana, ali i dozvoljavaju da se protiv kralja digne oružana pobuna ako kralj krši ta prava, što je uostalom i bio slučaj. Habsburgovci su prihvatili takav dogovor (među ostalima i Zlatnu bulu Andrije II. iz 1222. godine) kada su izabrani za ugarsko-hrvatske kraljeve 1526. u Cetingradu. Osim toga, pobunjenicima u Bečkom Novom Mjestu nije suđeno zakonito jer je za njih bio nadležan samo Ugarski državni sabor, što je očito značilo povredu staleških prava.⁶³ Dakle, moj zaključak je da bi najkorektniji povijesni termin za taj događaj bio **pobuna** ili **otpor**, što sam prethodno već objasnio, a u razradi i potkrijepio primjerima. Takav stav dijele gotovo svi hrvatski povjesničari, od 19. stoljeća do danas. Svi oni svoj stav obrazlažu na sebi jedinstven način, ali se generalno svi slažu u istom – a to je da je pobunjeno plemstvo doživjelo nepravdu od strane Bečkog dvora, a splet nespretnih okolnosti, u kojima su i sami snosili dio krivice, doveo ih je do propasti.

Nadalje, postavljeno je pitanje zašto se isti događaj u različitim vremenima interpretira drugačije. Na primjer, povjesničari 19. stoljeća izrazito su patriotski nastrojeni, s velikim žarom i osjećajima i naglašenom subjektivnošću pišu o Zrinskim kao mučenicima, herojima koji su nepravедno uništeni za slobodu hrvatskog naroda i hrvatske interese. U tome ima puno istine, ali treba sagledati onovremenu situaciju. Zrinski su prvenstveno bili magnati i prije svega borili su se za svoje osobne interese, a potom za nacionalne. Oni se uklapaju u sliku plemstva svoga doba i nisu nikakav izuzetak po tom pitanju od drugih. Dakle, glorifikacija i stvaranje kulta Zrinskih počinje već u 19. stoljeću. Kroz kasnija razdoblja Zrinski su ostali simbol ugnjetavanja i tlačenja od strane tuđih vlasti. Devetnaesto stoljeće je u duhu preporodnih ideja. Tada počinje nastajati nacionalizam. Sljedeće 20. stoljeće izuzetno je burno stoljeće jer su se na ovim našim prostorima

⁶³ Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005., str. 141.

izmijenile nebrojene državne tvorevine, sjecište je raznih utjecaja s Istoka i Zapada, a najveći neprijatelj 20. stoljeća jesu ideologije, one lijeve i desne. Od tada nadalje o Zrinskima se više pisalo kao o vlasteli nego o političkim procesima u koji su bili uključeni. Dakle, nagalsak je stavljen na ekonomsku povijest. Paralelno se kroz pojedine institucije razvijao kult Zrinskih. Nekad uz više, a nekad uz manje političke potpore. Tek krajem 20. stoljeća o Zrinskima se počinje sve više pisati, ponovno se istražuju prilike 17. stoljeća, a stari spomenici vraćeni su na svoja prijašnja mjesta ili podignuti novi. Taj novi val prenio se i na sadašnje 21. stoljeće, a najbolji pokazatelj promjena su nam školski udžbenici u kojima se također vide promjene, rekao bih nabolje.

I na kraju treba razjasniti odnos hrvatske i strane historiografije. Dok je domaća historiografija usmjerena na Zrinske i Frankopane kao nositelje pobune i od njih polazi (Goldstein, Pavličević i drugi) strana nam literatura zapravo daje jedan širi pregled i kontekst u kojem shvaćamo da je pobuna naših magnata samo mali dio veće cjeline. Treba imati na umu da je Hrvatskog Kraljevstvo bilo dio Ugarskog Kraljevstva, a *Zrinsko-frankopanska urota* je zapravo jedan mali ogranak *Wesselénijeve urote*. Upravo tako je jedino ispravno valorizirati taj događaj. Povjesničari i oni koji imaju utjecaj na tumačenje prošlosti često žele promijeniti povijest iz svojih osobnih, političkih, ideoloških, vjerskih itd. razloga. Međutim, povjesničar treba biti što više objektivniji i prikazivati istinu, kakva god ona bila. Istina bi trebala biti prvi zakon povijest i povjesničara.

4. SAŽETAK

Zrinski i Frankopani, dvije najmoćnije i najveće hrvatske magnatske obitelji, ostavile su neizbrisiv trag na hrvatsku povijest. Njihov povijesni značaj i kulturno nasljeđe utkano je u nacionalnu svijest hrvatskog naroda, a stvoren je i kult koji je kroz različita povijesna razdoblja nosio različit pečat. Svoj tragičan kraj doživjeli su, spletom okolnosti, u 17. stoljeću, a upravo će taj događaj (pobuna) biti predmet proučavanja mnogih povjesničara. S obzirom na činjenicu da se u domaćoj, ali i stranoj historiografiji problem najveće velikaške pobune 17. stoljeća na području Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva različito interpretira, cilj ovog rada je sagledati na koji način su domaći, ali i strani autori pisali o pobuni, na koji način se oni odnose prema ovoj problematici i zašto se tako odnose, kako je oni nazivaju, odnosno s kojim ciljem je upravo tako nazivaju. Interpretacija spomenutih problema odgovorit će je li organizirani otpor najvišeg hrvatsko-ugarskog plemstva bila **pobuna**, **urota** ili **otpor** prema centralnoj apsolutističkoj vlasti u Beču.

Ključne riječi: pobuna, otpor, urota, Zrinski, Frankopani, Beč, magnati, historiografija, interpretacija, udžbenici, Hrvatska, Ugarska/Mađarska

5. LITERATURA

1. Đurić, T., Feletar D., *Navik on živi ki zgine pošteno*, Kratka povjesnica Zrinskih i Frankopana, deset povijesnih gradova, 5. dopunjeno izdanje, Zagreb, 1997.
2. Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Novi liber. Zagreb, 2003.
3. Hanák, Péter, *Povijest Mađarske*, Barbat, Zagreb, 1995.
4. Historija naroda Jugoslavije, Školska knjiga, Zagreb, 1959.
5. Horvat, Rudolf, *Povijest Međimurja*, Hrvatski Rodoljub. Zagreb, 1944.
6. Kontler, László, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi*, Srednja Europa, Zagreb, 2007.
7. Kurelac, M., i Ladić, Z., *Povijest Hrvata*, druga knjiga, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
8. Palffy, Geza, *Povijest Mađarske, Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, Meridijani, 2010.
9. Pavličević, Dragutin, *Povijest Hrvatske*, Drugi izmijenjeno i znatno prošireno izdanje sa 16 povijesnih karata u boji, Naklada Pavičić, Zagreb, 2000.
10. S. Wandycz, Piotr, *Cijena slobode, povijest Srednjoistočne Europe od srednjeg vijeka do danas*, Srednja Europa, Zagreb, 2004.
11. Smičiklas, Tadija, *Povijest Hrvatska*, Zagreb, 1879.
12. Starčević, Ante, *Izabrani politički spisi*, Golden marketing, Zagreb, 1999.
13. Šidak, Jaroslav, *Kroz pet stoljeća hrvatske povijesti*, Školska knjiga, Zagreb, 1981.
14. Šišić, Ferdo, *Zavjera Zrinsko-Frankopanska (1664.-1671.)*, Tisak jugoslavenske štampe, Zagreb, 1926.
15. Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*, Od najstarijih dana do godine 1873., Matica hrvatska, Zagreb, 1916.
16. Šišić, Ferdo, *Pregled povijesti hrvatskog naroda*, 3. izdanje, Matica hrvatska, Zagreb 1962.
17. Štefanec, Nataša, *Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse*, Militia et Litterae: Die beiden Nikolaus Zrinyi und Europa, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2009.
18. Zöllner, Erich, Schüssel Therese, *Povijest Austrije*, Barbat, Zagreb, 1997.

udžbenici povijesti

19. Birin, A., i Šarlija, T., *Povijest 2*, udžbenik za 2. razred gimnazije, 2. izdanje, Alfa, 2012., Zagreb
20. Budak, N., Posavec, V., *Radanje suvremene Hrvatske i Europe*, udžbenik za šesti razred osnovne škole, 6. izdanje, 2003, Zagreb, Profil
21. Dukić, I., Erdelja, K., Stojanković, I., *Hrvatska povijesti*, udžbenik povijesti za trogodišnje strukovne škole, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
22. Đurić, V., Peklić, I., *Hrvatska povijest, od doseljavanja Hrvata do naših dana*, za prvi razred trogodišnjih srednjih strukovnih škola, 5. izdanje, 2002., Zagreb, Profil
23. Samaržija, Z., *Hrvatska i svijet*, udžbenik povijesti za prvi razred četverogodišnjih strukovnih škola, Školska knjiga, Zagreb, 2003.
24. Samaržija, Z., *Povijest 2*, udžbenik za drugi razred gimnazije, Školska knjiga, 2005., Zagreb